

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXV. - Štev. 14 (816)

T R S T - 14. septembra 1973

50 lir

Vojaški udar v Čilu

Vsa demokratična javnost obsoja fašistične zločine

Umorjeni predsednik Allende simbol čilskega odporništva

V Čilu se dogajajo grozne in zaskrbljujoče stvari. Vojska, ki ji poveljujejo reakcionarni generali in oficirji, je izvedla državni udar. Predsednik republike Allende je bil umorjen. V državi vladata strašna zmeda in nered. Reakcija hoče poteptati pridobitve delavskega razreda in ljudskih slojev.

Ves svobodoljubni svet je vznemirjen. Od vsepovsod se dvigajo protesti in obsodbe. Delavski razred in ljudske množice izražajo solidarnost s čilskim ljudstvom.

Tiskovne agencije so poročale, da so bili v glavnem mestu Čila, Santiagu, hudi boji. Poročajo, da je bilo v prvih dveh dneh vsaj 3.000 mrtvih, mnogo več pa ranjenih. Poročajo tudi, da se je ena cela divizija čilske armade uprla sedanjemu vojaškemu režimu.

Čilska demokristjanska stranka, ki nosi veliko odgovornost za to, kar se je zgodilo v državi, je po vojaškem vdaru izjavila, da priznava vladno, ki jo sestavljajo generali. Potrdila je torej, da je skupaj z reakcijo in ob podpori imperializma ZDA, pripravljala zaroto in upor proti demokratični vladi Allendeja in proti zakonitosti.

Vodstvo Komunistične partije Italije je pozvalo italijanske komuniste in demokrate naj sprožijo enotne pobude za to, da se ustavi roka »golpistov«.

Tajništvo tržaške federacije KPI je izdalo v zvezi z dogodki v Čilu tiskovno sporočilo, v katerem ugotavlja, da gre za poskus desničar-

skih, fašističnih in vojaških sil, da se z reakcionarnim nasiljem zabrišejo vse družbene pridobitve, ukine svoboda in neodvisnost, ki jo je ljudstvo Čila doseglo z vlado ljudske enotnosti.

Tržaški komunisti, je dalje reče- (Nadaljevanje na 8. strani. Komentar o dogodkih v Čilu objavljamo na 7. strani).

Ob razpravi o odnosih med državo in deželami

Vprašanje slovenske manjšine: temeljno vprašanje demokracije

Nadaljuje se živahna razprava o vprašanih odnosih med deželami in državo. Ta razprava ni zgolj abstraktno-pravna. Gre namreč za akcijo, ki jo dežele nadaljujejo za izpolnitev reforme države.

Številna vprašanja so še vedno odprta, zaradi česar dežele ne morejo uspešno delovati. Na primer: dežele so dobile določene pristojnosti, ki so prej spadale pod razna ministrstva, niso pa dobile ustreznih sredstev, ki so nujno potrebna. V nekaterih primerih dežele še niso prejele določenih pristojnosti. Še naprej si jih laste razna ministrstva. Na ta način so dežele ovirane in ne morejo delovati v interesu prebivalstva.

Pri sabotiranju dežel se je zlasti odlikovala vlada desnega centra.

Minilo je trideset let od velikega preobrata, po katerem je naš človek nestrpno hrepenel. September 1943 je pomenil važen mejnik v boju proti silam reakcije, ki so povzročile veliko gorja zlasti našemu narodu in delavskim množicam sploh.

Spominjamo se tistih septembrskih dogodkov. Radi se jih spominjamo tudi zato, ker smo tedaj prvič svobodno zadihali. Dali smo duška svojemu razpoloženju. Glasno smo izpričevali svojo radost.

V tistih septembrskih dneh je na Primorskem, v Istri, v vsej Furlaniji - Julijski krajini nastala nova ljudska vojska in prva ljudska oblast.

Po drugi strani pa smo tedaj, boli kot kdaj prej, lahko spoznali trhlost »reda«, ki je desetletja gosnoval. »Elita« tistega »reda« je noheanila ter se zabubila v raznih brlogih.

Povsem spontano se je ustvarilo novo ozračje. Naši ljudje v mestih in na deželi so po svojih močeh pomagali vojakom, ki so ostali brez noveljnikov. Dali so jim hrano in obleko ter jih vodili po skrivnih poteh, da niso padli v past sovražnika. Mnogi so se vrnili na svoje domove, drugi so se pridružili partizanom.

Tedaj se nismo zmenili za nevarnosti, katerim smo bili izpostavljeni. (Nadaljevanje na 2. strani)

Zato so bile izrečene ostre kritike proti omenjeni vladi. Toda protiregionalistična politika se v nekaterih pogledih nadaljujejo tudi po imenovanju nove vlade. Tako npr. pri sestavljanju državnega proračuna za leto 1974, ki ne predvideva nobene bistvene spremembe v kolikor se tiče deželnih financ. Od tu torej razprava in pobude, ki so v teku.

V ta okvir se v deželi Furlaniji - Julijski krajini postavlja temeljni problem demokracije. Ta problem je še vedno nerešen. In vendar je poteklo že devet let odkar je deželna uprava začela delovati. Gre v prvi vrsti za problem nacionalnih pravic in svobodnega razvoja slo-

(Nadaljevanje na 2. strani)

MARIO COLLI

Temeljno vprašanje

(Nadaljevanje s 1. strani)

venske narodnostne skupnosti v deželi.

Komunisti smo postavili ta problem v ospredje že na samem začetku tretje zakonodajne dobe deželne sveta. Postavili smo ga tudi na seji I. svetovalske skupine. Zahtevali smo razpravo o vseh vprašanjih, ki se tičejo odnosov med deželo in državo. Zahtevali smo, naj se o tem razpravlja še pred srečanjem deželnih predsednikov s predsednikom ministrskega sveta.

Položaj je znan. Prejšnje vlade levega centra so deželi odrekale sleherno pristojnost na področju problematike slovenske manjšine. Prišlo je celo do znane razsodbe ustavnega sodišča. Prejšnje vlade (in tudi sedanja, ki ji predseduje poslanec Rumor, niso sprejele nobene konkretne obveze za globalno rešitev vprašanj Slovencev.

Zakonski predlogi komunistov in socialistov še vedno leže v predalih parlamenta. Verjetno zaradi znane teorije demokristjanov o «postopnosti» ali pa zaradi njihovega veta. Znano je namreč, da so svojčas trdili, da bo Rim sprejel samo tisto, za kar se bodo oni odločili.

Takšno je torej stanje. Dežela nima pravne pristojnosti. To je absurd, sramota za demokracijo! Vlada ni doslej sprejela nobene obveznosti. Nujen je izhod iz slepe ulice! To je, po našem mnenju, bistveno za izpolnitev deželne ureditve. Toda za izhod iz slepe ulice je treba premostiti fazo generičnih izjav. Problem je treba postaviti na dnevni red srečanj in pogajanj z vlado. In prav to smo zahtevali od predsednika deželne odbora na že prej omenjeni seji I. komisije. Predsednik je sprejel našo zahtevo, saj je v odgovoru dejal, da bo na srečanju s poslancem Rumorjem govoril tudi o vprašanjih slovenske manjšine.

Naše stališče je znano. Znana je enotna platforma vseh komponent slovenske narodnostne skupnosti. Predsednik Rumor lahko vpraša poslanca Colomba, ki je minister v njegovi vladi, dokument, katerega so mu pred leti izročili člani enotne delegacije Slovencev iz Furlanije-Juljske krajine.

Potrebno je pritiskati na deželo in vlado naj pristopita h konkretnim uresničevanjem perečih vprašanj slovenske manjšine. Mi ne bomo opustili nobene priložnosti.

Kriza občinske uprave v Nabrežini

Demokristjani izsiljujejo

Kar se je zgodilo na zadnji seji občinskega sveta v Nabrežini očitno potrjuje kritično stanje tamkajšnje občinske uprave, v kateri vladajo demokristjani ob podpori socialistov in «Slovenske skupnosti».

Po dolgem času — ko ni bil še izčrpan dnevni red lanskega jesenskega zasedanja! — je bila končno sklicana izredna seja občinskega sveta. Na njej bi bili morali izvoliti občinsko gradbeno komisijo (sedanji je mandat potekel že pred dve-ma letoma!) in imenovati novo ocenitveno komisijo.

Po imenovanju tovariša Alojza Rogelje za novega občinskega svetovalca (nasledil je tovariša Cima-dorja, ki je odstopil iz osebnih raz-logov), je bila seja občinskega sveta prekinjena. Do prekinitve je prišlo, ker so demokristjanski svetovalci, katerim se je pridružil tudi socialdemokrat Zanevra, hrupoma zapustili sejno svorano. Vendar

je v dvorani ostalo enajst svetovalcev, t.j. večina, zaradi česar bi občinski svet lahko nadaljeval z delom. Toda župan je sejo zaključil.

Zakaj so demokristjani zapustili sejno dvorano?

Komunisti so zahtevali imenovanje svojega predstavnika v občinski gradbeni komisiji. Kot kandidata za gradbeno komisijo so predlagali znanega strokovnjaka, arhitekta Costo. Tej kandidaturi pa so se demokristjani postavili po robu. Očitno je, da ne marajo v gradbeni komisiji predstavnika opozicije, ki bi jih nadzoroval in se bojeval proti diskriminaciji in špekulacijam.

V tem pogledu bi imeli marsikaj povedati. Znano je namreč, da domačini v gornjih vaseh občine niso prejeli dovoljenja za gradnjo lastnega doma (npr. v Prečniku, Šempolaju, Slivnem in drugje), nekateri tuji pa so lahko gradili vile na tako imenovanih zelenih področjih. (K zadevi se bomo še povrnili. Op. uredn.)

Komunistična skupina je obsodila obnašanje demokristjanskih svetovalcev, ki se sicer proglašajo za demokrate a so v resnici, kar potrjuje tudi njihovo obnašanje, vse prej kot demokrati. Sami hočejo odločati o vsem in se protivijo sleherni kontroli opozicije.

Iz tržaškega italijanskega dnevnika smo izvedeli (poročilo vsebuje nekatere netočnosti. Op. uredn.), da je bila rešena «mini-kriza» nabrežinske občinske uprave. Rečeno je, da so demokristjani pristali na vstop enega komuniste v gradbeno komisijo. Ta komunist pa ne sme biti predlagani arhitekt Costa. Rečeno je tudi, da se s stališčem demokristjanov strinjajo njihovi zavezniki (kar pa ne moremo verjeti).

Poskusi demokristjanov so skrajno žaljivi in obsodbe vredni. Nihče nima pravice da se vmešuje v zadeve drugih strank!

Naša skupina v občinskem svetu bo vztrajala v svojih zahtevah. Še naprej bo podpirala kandidaturu arhitekta Costo.

Zares skrajini čas je, da preneha mrtvilo v devinsko-nabrežinski občini in da občinska uprava začne uresničevati program v korist občanov!

Slovinci, vpišite svoje otroke v slovensko šolo. Slovenski otrok spada v slovensko šolo!

September 1943

(Nadaljevanje s 1. strani)

ni. Nismo pomislili na to, da stoje pred nami nove, še hujše, preizkušnje.

Mogoče je letošnja zaokrožena obletnica premalo poudarjena, Zlasti pri nas. V drugih krajih države so ji dali mnogo večji poudarek. Res smo to obletnico proslavili v Bazovici. In značilno je, da smo jo nroslavili prav tam. A to ni dovolj. To obletnico bi morali proslavljati povsod, saj je povsod živ in svež spomin na tisti september. Toliko holi pa bi morali to obletnico proslaviti tudi zato, ker so temne sile, ki so se pred tridesetimi leti zabuhle, še vedno žive.

Toda tudi če nismo pomembno nroslavljali te pomembne obletnice, je spomin nanjo živ in svež. Temne sile naj vedo, da je v nas, ki smo doživeli september 1943 in da je v mladih pokolenjih neomajno hotenie, da čuvamo to, kar je bilo v težkem boju doseženo.

Odkritje spomenika padlim v boju proti nacifašizmu

Veličastna slovesnost v Bazovici

Bazovica se je oddolžila spomnu vaščanov, ki so padli v osvobodilnem boju ali umrli v nacističnih taboriščih. Uresničena je dolgoletna želja zavednih vaščanov: dograjen je veličasten spomenik, umetniško delo iz kamna in brona; spomenik mrtvim, živim pa opozorilo, naj nenehno čuvajo pridobitve osvobodilnega boja.

Dolgo so trajale priprave na postavitve spomenika. Zavedni vašča-

Žene in matere padlih partizanov odkrivajo spomenik.

ni so prispevali po svojih močeh. Radi so se odzvali vabilu. Prispevali so tudi bivši borci in antifašisti iz drugih krajev. Na pomoč so prišle tudi borčevske organizacije iz matične domovine.

V nedeljo, 9. septembra 1973, torej ravno na dan, ko se tržaški antifašisti spominjajo prvih upornikov proti črnemu terorju, Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča, so odkrili ta spomenik. V Bazovici se je za to priliko zbrala velika množica iz obeh strani državne meje. Zbrali so se številni bivši borci in aktivisti ter svojci padlih, Slovenci in Italijani. Prišle so številne delegacije raznih organizacij in društev. Omembe vredno je dejstvo, da je bila mladina močno zastopana, kar potrjuje, da je in hoče ostati zvesta izročilom protifašističnega boja.

Prireditve je bila zares mogočna, slovesna. Potekala je brezhibno, za

kar gre zahvala organizatorjem, Tržaškemu partizanskemu pevske-mu zboru, ki ga vodi bivši partizan-ski borec Oskar Kjuder, godbi iz Ricmanj, gledališkimi igralcem Lukešu in Guštinu, vaški mladini, ki je z zborna recitacijo prikazala zgodovino našega naroda, boj proti fašizmu in nacizmu ter vstop v novo življenje.

Pretresljiv je bil zlasti trenutek, ko so matere in žene padlih odkrile spomenik. Množica je nemo spremljala ta prizor. Marsikatero oko je bilo rosno. Nič čudnega, saj se je obudil spomin na bridke, toda junške dogodke.

«Uresničujemo dolgoletno željo», tako je poudaril Miro Križmančič, predsednik odbora za postavitve spomenika. «Spomenik je zgrajen. Predajamo ga v spomin in opomin pa tudi v varstvo zlasti mlademu rodu, v prepričanju, da bodo ponosni kot smo ponosni mi starejši; v prepričanju, da ga bodo čuvali pred mračnimi silami».

Miro Preselj, učitelj v pokoju in bivši partizanski borec, pa je podčrtal: «Slovenski narod ne more v zadostni meri poplačati dragocene žrtve svojih sinov, zato izražamo vso hvaležnost in veliko zahvalo s spomeniki, ki naj tudi poznim rodovom pričajo o žrtvi, ki je v svetem ognju domovinske ljubezni zgorela, da so mlada življenja zadihala svežino svobodnega zraku».

Dr. Aleš Bebler, član Sveta federacije SFRJ, eden izmed voditeljev

Mladina iz Bazovice med zborna recitacijo ob spomeniku

osvobodilnega boja na Primorskem, se je spomnil onih let po veliki žrtvi leta 1930, ko je Bazovica postala za vse zavedne Slovence, od Trsta do Radgone, od Istre do Beneške Slovenije, simbol žrtve za svobodo in boja proti naklepom tistih mračnih sil, ki so hotele našo narodno skupnost ugonobiti, ko je bila naša beseda prepovedana, ko smo se morali zapreti v naše domove. Toda v naših domovih — tako je podčrtal — je naša beseda živela, postala je žerjavica, ki je tlela pod pepelom in se nato razžarela v plamen, ki je vzbudil upanje v življenje».

Tovariš Bebler je zatem podčrtal,

Tržaški partizanski pevski zbor, ki ga vodi Oskar Kjuder, na svečanosti v Bazovici.

Bazovica

Križ pri Trstu

Temelj za spomenik padlim partizanom

Prostovoljnega dela se je udeležilo 80 vaščanov

da je bilo v krvavem boju skovano bratstvo med slovenskimi in italijanskimi protifašisti, da so italijanski partizani oprali sramoto, ki jo je italijanskemu narodu nakopal fašizem. Ko pa govoril o sedanjosti je med drugim rekel, da bodo dosežene pravice, ki po demokratični italijanski ustavi pripadajo Slovencem, ker je porok za to prijateljstvo italijanskih naprednih sil in pomoč z onstran meje.

Poslanec Mario Lizzero, bivši komandant garibaldincev, ki je bil za svoje delo odlikovan s srebrno kolajno, je govoril v imenu partizanskega združenja ANPI. Med drugim je podčrtal: «Ta spomenik je, kakor mnogo drugih v teh krajih, pomemben mejnik na dolgi poti naše zgodovine, pričal bo o junaškem osvobodilnem boju, v katerem so sodelovali z rami ob rami slovenski in italijanski partizani. Mlada pokolenja je treba seznaniti o tem, kaj pomenijo ti spomeniki, seznaniti jih je treba s krvnim davkom, ki so ga v junaškem boju prispevali Slovenci in Hrvati v tej deželi, kjer je zloglasno posebno sodišče uprizorilo toliko procesov in obsodilo na dolga leta ječe ali na smrt toliko rodoljubov. V duhu nekdanje enotnosti in bratstva med Slovenci in Italijani je treba krepiti tudi današnjo enotnost. Pred tem spomenikom obljublamo, da ne bomo prenehali z bojem, dokler ne bodo uresničene vse vrednote, za katere je darovalo življenje toliko naših borcev. Ta sklep je danes toliko bolj potreben, ker vrednote osvobodilnega boja še niso uresničene in ker so še sile, ki bi rade, kot nekoč, zavrle kolo zgodovine: to so neofašistične sile, proti katerim moramo odločno nastopati».

Vsi večji kraji na Tržaškem in Goriškem se ponajbolj s svojimi spomeniki padlim v osvobodilnem boju. V zadnjih letih so dogradili več spomenikov, ob katerih so bile veličastne proslave. Tako v Dobrodo kot v Nabrežini, na Opčinah in Proseku, v Prebenegu in Gabrovcu. V nedeljo 9. t.m. je bila na vrsti Bazovica.

V teku so priprave na postavitve spomenika padlim tudi v nekaterih drugih krajih. Med temi so: Škedenj Kolonkovec, t.j. bivši tržaški IV. okraj, Mačkovlje in Križ pri Trstu. V teh krajih se nadaljuje akcija za zbiranje prispevkov, v Križu pa so konkretno že začeli delati. Temelj veličastnega spomenika, ki ga bodo po zamisli arh. Jagodica postavili «na Klancu», je že postavljen.

V nedeljo, 2. septembra 1973 so zavedni vaščani iz Križa še enkrat pokazali kaj zmorejo. S konkretnim delom so ponovno izpričali svojo zavest in demokratično enotnost; svojo predanost izročilom protifašističnega boja.

Odbor za postavitve spomenika, je povabil vaščane na prostovoljno udarniško delo. K temu delu se je pred napovedanim datumom prijavilo 60 vaščanov. Lepo število. Toda do pravega presenečenja je prišlo na sam udarniški dan. Na delo je prišlo 72 moških in fantov in v nekaj urah je bil v jarku, ki je dolg 22 metrov, širok pa poldrugi meter, postavljen temelj in podstavek, v katerega je bilo vgrajenih 60 kubičnih metrov betona.

To ni bila le navadna delovna akcija, bila je prava protifašistična manifestacija polna navdušenja. Udarniško delo je spremljala partizanska in borbeni pesem.

«V tej akciji je sodelovala tudi skupina vaških žena. Te so poskrbele za okrepčilo. Pripravile so okusen «partizanski golaž».

Storjen je torej pomemben korak naprej. Temelj veličastnega spomenika 55 vaščanom, ki so se žrtvovali v osvobodilnem boju, je postavljen. Tej akciji bodo sledile še druge in gotovo je, da bo spomenik dograjen prihodnje leto.

Medtem pa se nadaljuje tudi akcija za zbiranje prispevkov. To akcijo naj bi podprli tudi protifašisti iz drugih krajev naše dežele.

Udeleženci delovne akcije za postavitve temeljev partizanskega spomenika v Križu.

Novi športni objekti v Doberdobu

Skoro v vsakem baru ali gostilni naletimo na skupino navijačev, ki ure in ure vneto razpravljajo o raznih nogometnih ekipah in tekmah, kolesarski dirki, o nogometnih in boksarskih asih. Ciovek bi imel vtis, da je sport res množično razvit. Resnica pa je precej drugačna. Z izjemo nogometa — v tem sportu se že osnovnosolci podijo za okroglo žogo — so ostale sportne panoge precej zanemarjene in so le redki izbranci, ki se tem posvečajo. To pa zaradi pomanjkanja športnih objektov, kajti državne ustanove so bolj »glune« za množični šport. Zaradi tega primanjkujejo tudi v večjih centrih ustrezni športni objekti. V malih občinah in vaseh pa je stanje še slabše, saj marsikje mladina ne razpolaga niti z majhno trato, kjer bi se nemoteno podila za žogo.

V takem stanju je bila tudi doberdobska mladina, ki do nedavnega ni razpolagala z nobenim športnim objektom. Mladinska nogometna ekipa je morala nastopati na tujih igriščih, seveda brez ustreznih treningov in brez domačega občinstva, ki včasih pomeni veliko. Na istem sta bili tudi košarkarska in odbojkarška ekipa.

Toda doberdobska občinska uprava ni držala križem rok. Premagati je morala vrsto ovir finančnega in birokratskega značaja, da je lahko uresničila upravičene želje in potrebe mladine. Pred par leti je zasilno pripravila odbojkarško in košarkarsko igrišče in šolsko telovadnico. V nedeljo pa je otvorila najpomembnejši športni objekt in sicer nogometno igrišče. Ob tej priliki se je na športnem igrišču nahajalo veliko število občanov zlasti pa mladine. Otvoritev športnega objekta je bil pravi praznik mladine, ki je vsa ta leta nestrpno čakala na ta trenutek.

Tudi mladinci in mladinke ta leta niso držali križem rok. Doberdobske športne ekipe so redno nastopale na raznih prvenstvih in glede na razmere, v katerih so vadile in nastopale, žele tudi vidne uspehe. Nedvomno je, da bodo doberdobski športniki letos vidno napredovali in izpolnili želje domačih ljubiteljev športa.

V nedeljo je pred športnim igriščem spregovoril župan Andrej

Jarc, ki je orisal vse težave, katere je morala občina premagati, zato da je uspela zgraditi ta objekt, kakor tudi druge (odbojkarško in košarkarsko igrišče, kotalkališče in občinsko telovadnico). Tudi te objekte so uradno otvorili v nedeljo, čeprav so mladim na razpolago že par let.

Za nogometno igrišče je občina uporabila 25.170.000 lir, Delno sta stroške krili dežela in CONI. Za občinsko telovadnico 8.800.000 lir, od katerih je 80 odstotkov krilo ministrstvo za javno vzgojo; igrišče za odbojko in košarko, kotalkarska ploščad pa je stala 5.700.000, od katerih je polovico prispevala dežela.

Poleg športnih objektov je občinska uprava uradno otvorila še poštni urad, zdravniško ambulanto, čipkarško šolo, materinsko posvetovalnico ONMI in urad za zaposlovanje, ki imajo svojo sedež v prenovljenem bivšem otroškem vrtcu, kjer je tudi občinska knjižnica.

Za te urade je občina uporabila 9.180.000, ki ga je v celoti krila dežela. Vsi objekti so torej stali okrog 50 milijonov lir, kar je za skopi občinski proračun precej. Zasluga občinske uprave pa je, da je znala pravočasno poiskati vse možnosti in tako znatno zmanjšati breme stroškov. Prav zaradi birokratskih poti se je uresničitev teh del znatno zakasnila. Sedaj je to čakanje že za nami. Prepričani smo, da bo znala mladina ceniti trud občinske uprave in da bo te objekte smatrala za svoje, kot so tudi v resnici. Obenem želimo domačim športnikom obilo uspeha že v prihodnji sezoni.

JOŽE JARC

Praznik tiska v Trebčah

Turnir za pokal «Dela»

Zenske odbojkarške ekipe ki so se udeležile turnirja v Trebčah.

Sekcija KPI v Trebčah je tudi letos organizirala v okviru tradicionalnega praznika tiska odbojkarški turnir. Pokal DELA si je priborila skupina SLOGA, v kateri nastopajo dekleta iz Trebč, Padrič, Gropade in Bazovice.

V turnirju so poleg že omenjene ekipe tekmovala še skupina s Kontovela, Breg in Bor. Tudi te ekipe so prejele

pokale: na Kontovel je šel pokal športnega društva Primorec iz Trebč, Breg je prejel pokal sekcije KPI iz Trebč, Bor pa pokal Zveze slovenskih športnih društev.

Na zaključni slovesnosti se je skupinam, ki so sodelovale na turnirju zahvalil predsednik športnega društva iz Trebč tovariš Marčelo Kralj.

Draga: še enkrat izgubljena priložnost

Približno ob istem času sta v dveh različnih krajih, v tržaški pokrajini, potekali dve zanimivi debati. Prve se je udeležilo kakih stopetdeset ljudi, v glavnem izobražencev in študentov, druge pa petsto in več, prav tako izobražencev, študentov in delavcev.

V obeh primerih je v ospredju razprave bila aktualna tema: družina in odnos do novih pogojev, v katerih se razvija v novih oblikah ter odnos med naprednimi in katoliškimi množicami pri iskanju ustreznih zakonskih in družbenih rešitev krize, ki jo danes spriči močnega razsebljanja in pogojevanja v potrošniški družbi.

Neinformiran opazovalec obeh razprav bi si lahko predstavljal, da sta razpravi na teh dveh, ločenih, mestih potekali vzporedno in prišli, če že ne do enakih, vsaj do podobnih zaključkov. Posebno še zato, ker je bila analiza poročevalcev - predavateljev v obeh primerih zelo podobna. V obeh primerih so poročevalci (profesor filozofije Luciano Gruppi, marksist in sociolog katoliškega idejnega izvora dr. Trstenjak) globoko segli po metodologiji, ki jo je za analizo pojave družinske strukture in njenega razvoja v času, prostoru in družbi s svojimi spremembami začrtal Friedrich Engels.

Pa ni bilo tako. Kljub podobnim izhodiščem je razprava, se pravi mnenje prisotnih, zašla na popolnoma različna področja. Medtem ko so slovenski katoliški izobraženci v Dragi dokazali, da jim ne gre za resno poglobljanje problemov in zgolj za integralistično polemiko, je razprava v okviru festivala «Unità» na Pončani pokazala, da je resna razprava med ljudmi različnih svetovnih nazorov možna celo v ljudskem parku, sredi stojnic s knjigami in jedili. Kajti na Pončani so se k razpravi prijavili, poleg marksistov Gruppija, Ferrare, Bertona in drugih tudi radikalec Ercolessi, prof. Miccoli, napredni katoličan Sodomaco, katoličan in hkrati komunist Paoluzzi, celo predstavniki zmernih in konservativnih teženj Krščanske demokracije. Vsi so se svobodno udeležili debate, povedali svoje mnenje, ki je izhajalo iz prvotne analize ali pa jo zavračajo v celoti in ji postavljalo nasproti strogo spoštovanje navodil cerkvene hierarhije.

Tako smo slišali, da je zakon o razporoki žaljiv za večino ljudstva, češ da ruši temelje krščanske družine ali pa, nasprotno, da gre za vprašanje individualne svobode, ko je katoličan prost, da samo z močjo vere (brez orožni-

kov ali zakonske prisile) brani zakramentalnost in enotnost svojega zakona.

Vsi pa so se strinjali, da je družina v krizi in da je dolžnost družbe, da z ustreznimi posegi zagotovi gospodarske, strukturne in moralne pogoje za njeno okrepitev in njen razvoj. Italijanska zakonodaja, ki že danes sloni na družbeni stvarnosti, ko ženska v zakonu ni in ne more biti enakopravna, ko je šola zaostala, vzgoja otrok prepuščena slučajju itd., mora biti spremenjena in dolžnost velikih ljudskih sil, ki so nosilke posebnih pogledov na svet, kulturo in moralo, je, da najdejo skupen jezik za zares demokratično obenem pa družbeno poglobljeno reformo družinskega prava in ustroja.

V Dragi ni bilo tako, žal ne. Po zanimivih in mestoma polemičnih uvodih predavateljev je debata v kratkem šla na stranpota. Velikih vprašanj, ki od prisotnih terjajo družbene angažiranosti, ni nihče obravnaval. Nasprotno, imeli smo občutek, da se tudi organizatorji seminarja temu izogibajo. V imenu katoliškega integralizma smo slišali le nekaj shematičnih in dogmatskih ugotovitev, veliko samozadostne zadovoljnosti in redko introspekcijo v notranje odnose v družini. Družbene in politične zavzetosti slovenskega kristjana, ki želi dati svoj pečat družbi, ki ga obkroža, nismo zasledili. Pa tudi dialoga, oziroma konfrontacije, med ljudmi različnih svetovnih nazorov, ni bilo. Nasprotno smo imeli občutek, da so se organizatorji izogibali celo posegom iz lastnih vrst, ki bi imele (zaradi

osebnosti govornikov) drugačen ton ali večjo širino.

Izgubljena priložnost, torej. Toda do kdaj si bodo slovenski katoličani v Trstu dovolili tako «splendid isolation»? Kdaj bodo odstrli težke zaves, ki jim onemogočajo pogled v svet, ki obstaja in se razvija tudi izven njihove osebne notranjosti?

In vendar tudi pomanjkanje angažiranosti ni bila osnovna črta seminarja »Dragi. Prej bi lahko zapisali, da se določen del slovenskih katoliško usmerjenih izobražencev ne more in ne more otresti dileme, ki jo je vse človeštvo že zavnaj otreslo in jo razrešilo: antifašizem da, antifašizem ne, oziroma vprašanje izbire med protinemško in protifašistično vojno na eni ter protikomunistično taktično (in strateško) izbiro na drugi strani. Trideset let po koncu vojne ta dilema še vedno zapira obzorja dela slovenskih katoliških izobražencev. Ali ni to pretresljivo?

Tako smo lahko slišali zares zavzeto razpravo samo ob enem problemu, ki s predavanji ni imel posebne zveze. Neki predavatelj, Dr. Danilo Sedmak, pa tudi nekateri drugi, so v svojem izvajanju izrekli besede «epopeja narodnoosvobodilnega boja». Na to je duhovnik Žerjav (iz Šempolaja) reagiral z največjo ostrino, češ da je ta boj bil le «kolektivni samomor», ki ga «60-70 procentov ljudstva nikakor ne odobrava». Predsedujoči prof. Jože Peterlin pa je seminar zaključil s pozivom predavateljem, naj bodo — pri takih ocenah — «bolj obzirni».

Kje je torej možnost dialoga, razprave, odprtosti, resnične krščanske prisotnosti («mi smo sol zemlje»), če je že samo vprašanje druge svetovne vojne zamznilo misli, zares onemogočilo, da bi o Dragi lahko govorili s spoštovanjem. Škoda!

st. s.

Kdaj bodo izsledili fašistične mazače?

Fašistična drhal je te dni ponovno oskrnila spomenik, ki stoji na mestu, kjer je bila umorjena partizanka Alma Vivoda. (Ta spomenik stoji v tržaškem «Bošketu»). Na marmor so narisali znak fašistične organizacije in pripisali besedo «dux» in «W fascismo».

Vest o žalitvi svetlega spomina znane voditeljice odporniškega gibanja v Miljah in Trstu, je silno

razburila vse protifašiste. Razburjenje je temvečje, ker ne gre za osamljen primer in ker oblasti še niso izpolnile svoje dolžnosti. Policija in sodna oblast je preveč popustljiva. Morala bi kaznovati skrunitelje odpornišтва!

Občinski odbor v Miljah je objavil ogorčen protest ter pozval pristojno oblast, naj sprejme ustrezne ukrepe.

Predsednik Allende je padel a njegov duh živi v srcih čilskega ljudstva

To česar so se v zadnjih tednih vsi bali, se je zgodilo: pod udarci «golpistov» je padla demokratska, zakonita vlada Salvadora Allendeja, padel je sam predsednik Čila, neustrašen borec za napredek in demokracijo v svoji državi.

Informacij o tem kar se res dogaja v državi je malo. Edini stik, ki ga ima Čile s tujino je zaenkrat samo radijska postaja vojaških poveljnikov. Istočasno pa neprestano poziva prebivalstvo, naj bo doma, naj se pokori ukazom vojaške junte, da ne bo prelivanja krvi.

Po prvih meglenih informacijah iz Santiaga pa kaže, da položaj ni tako miren kot trdijo «golpisti». Že v prvem dnevu državnega udara nai. bi v silovitih spopodih med branilci ustavne zakonitosti in levičarske vlade ter vojaškimi oddelki obležalo na ulicah vsaj sto ljudi. Izvedelo se je tudi, da so vojaška letala bombardirala radijske postaje, ki se jim niso hotele ukloniti, kar tudi priča o odporu demokratičnih sil.

Kako se bodo razvili dogodki ni še mogoče predvidevati, spričo pomanjkanja informacij in zmedenosti položaja. Kaže, da so «golpisti» zavzeli ključne položaje v Santiagu in v drugih večjih mestih, a to so le domneve, osnovane na poročilih, ki so šla preko cenzure vojaške junte. Morda slavijo v trenutku ko poročamo vojaški «golpisti» (prvič v zgodovini Čila) zmago, morda pa se pripravljajo za to južnoameriško državo, ki se je v treh letih vlade Salvadora Allendeja otrsela imperialističnega jarma, črni dnevi državljanske vojne.

Ena prvih žrtev vojaških prevratnikov je bil sam predsednik Salvador Allende. Vojaška junta je sporočila, da se je zdravnik, ki je skupno z levičarsko koalicijo «Unidad Popular» povedel državo na pot socializma, na pot pravičnejše družbene ureditve, ubil s strelom iz samokresa v glavo, da ne bi padel v roke svojim krvnikom. Morda pa je resnica drugačna in je Allende padel pod vojaškimi svinčenkami. Kakorkoli že, kakršna koli je resnica o tragičnem Allendejevem koncu, čilski predsednik ni mrtev. Njegov duh živi v srcih čilskega ljudstva, kot še vedno bije v vseh srcih latinskoameriških revolucionarjev duh iunaškega borca za svobodo Ernesta Che Guevare čeprav so bolivijski fašisti ob podpori ameri-

ške vohunske službe CIA skušali zbrisati vsako sled za njim.

Allendejeva veličina je v tem, da kljub vsemu kar se je dogajalo v državi, ni posegel po ukrepih, ki ne bi bili v skladu z ustavo. To je fenomen, o katerem bo pisala zgodovina socialističnih gibanj v svetu, fenomen čilske revolucije. Dovoljen je bil protivladni tisk, dovoljene so bile radijske postaje, ki niso bile privrženke Allendejeve poti, skratka «dovoljena je bila svoboda».

Prav to pa se je Allendeju maščevalo. Fašistična organizacija «Patria y libertad» je ob več ali manj prikriti podpori (to priznavajo vsi listi z izjemo demokrščanskega «El Popolo») Freieve KD izkoristila ta manevrski prostor. Čilski «črni pajek», simbol organizacije «Patria y Libertad», tako podoben nacističnemu kljukastemu križu, je razpredel svoje tipalke po vsej deželi, v vse strukture prebivalstva. Kaos, ki ga je povzročila skrajna desnica z bombnimi atentati in zmerna desnica z «zakonitimi» sredstvi (stavka prevoznikov in sistematični bojkot v kongresu vseh vladnih ukrepov), je imel kot posledico poseg vojske, generalov, ki so prelomili svojo prisego, da bodo zvesti čuvaji ustave.

Allende in njegova vlada sta padla po treh letih kljubovanja nasilnim napadom desnice, ki je neprestano imela v ustih besede demokracija in ustava, v resnici pa je segla po najbolj odvratnih sredstvih, da bi zlomila moč levičarskih sil. Allende bi verjetno zdržal, če bi imel opravka le z notranjo opozicijo, moral pa se je spopasti tudi z zunanjiimi činitelji, z ameriškiimi monopoli, ki jih je izgnal iz države. Ni naključje, če so nekateri ameriški funkcionarji s prikritim zadovoljstvom in v «osebnem imenu» izjavili, da bi padec predsednika Allendeja dal nov zagon odnosom med ZDA in Čilom. Istočasno pa so izrekli zaskrbljenost za posledice, ki bi jih lahko imela morebitna državljanska vojna.

Allende je padel v trenutku, ko se je pripravljial na protifenzivo. Svet si opore v čilskih množicah je napovedal plebiscit, ki naj dokončno razčisti položaj v državi. Gotovo ni naključje, da se je reakcija prav ob tej napovedi odločila za «golpe», saj to priča o nji-

hovi politični nemoči. Morda je zmagala v prvi bitki, ni pa zmagala vojne.

Čilski poskus, čilska svojiska pot v socializem je bila izrednega pomena za vso Latinsko Ameriko. Kot Kuba pred 14 leti je bil Čile svetilnik, ki je kazal pot podjarmljenim latinskoameriškim narodom. Ni čudno torej, če so mu nasprotniki ob izdatni finančni in materilni pomoči ZDA postavljali vse mogoče zapreke, ni naključje, da so «golpisti» prekinili diplomatske stike s Kubo, ki jih je Allende navezal takoj ob svojem nastopu. Allendejeva «krivda» je bila, da je prišel na oblast z ustavnimi sredstvi, da je zlomil varnostni obroč, ki so ga ZDA sklenile okrog Kube, da je pristigel peruti imperializmu «yankee», ki je imel doslej Latin:ko Am:riko za svoje zasebno lovišče, vir neustojljivih dohodkov. Washington se je zbal, da bi tudi Venezuela in druge države, ki dobavljajo nafto in druge surovine amerišskemu trgu, šla prej ali slej po čilski poti, se osvestila in zahtevala svoje pravice, kot jih začenjajo zahtevati arabške države na Bližnjem vzhodu.

Največjo odgovornost za položaj v Čilu nosi Freieva krščanska demokracija, ki se je povezala z reakcionarno desnico, ki je zasejala kali upora v vojski. Veliko odgovornost pa ima tudi demokrščanska levica, voditelji kot sta Tomić in Fuentealba, ki sta z besedo zagovarjala dialog z vlado, ki sta z besedo polemizirala z osrednjim vodstvom svoje stranke, ki pa nista znala ali nista hotela prestriči popkovine, ki ju je vezala na Freia in njegove podrebnike.

«Golpe» v Čilu je še enkrat dokazal, da se desnica ne obotavlja, da se posluži tudi najbolj odvratnih sredstev, ko gre za boj za oblast. Dokazal je, da vsaj v današnjih pogojih revolucija še vedno terja težak krvni davek. Allende in voditelji «Unidad popular» so večkrat zagrozili, da bodo na reakcionarno nasilje odgovorili z revolucionarnim nasiljem, da bodo za vsako ceno branili dosežke revolucije. Vojaški poveljniki so obljubili čilskim delavcem, da ne bo nihče okrnil pravic, ki so si jih priborili v času Allendejeve vlade. Gre morebiti za strah «golpistov» pred reakcijo čilskih delavcev?

«Golpistom» se bo morda posrečilo začasno zavreti težnje čilskega ljudstva po svobodnejši, pravičnejši družbi. Toda nikoli ne bodo mogli zbrisati dejstva, da je bil Allende izvoljen za predsednika s 36 odstotki glasov, da na je njegova koalicija na zadnjih volitvah dosegla 44 odstotkov glasov, kljub kaosu, ki ga je povzročila desnica v državi.

Kolesje zgodovine se nikoli ne obrača nazaj. Tudi v Čilu se ne bo moglo!

VOJMR TAVČAR

20-letnica smrti tov. Bolčina in Uršiča

Dne 19. tega meseca bo minilo 20 let odkar sta zaradi prometne nezgode umrla naša tovariša Franc Bolčina in Rudi Uršič.

Tragična smrt obeh tovarišev je bradko odjeknila v naših vrstah. V naši partiji je z njuno smrtjo nastala velika vrzel, saj sta bila požrtvovalna aktivista.

Tovariš Bolčina je bil doma z Otlice pri Ajdovščini. Izšel je iz zavedne delavske družine. Že v rani mladosti se je pridružil naprednemu gibanju. Kot vojni obveznik je bil vključen z «battaglione speciale». Septembra 1943 je odšel v partizane. Boril se je v sklopu Gregorčičeve in Kosovelove brigade. Po osvoboditvi je delal kot aktivist K.P.

Tovariš Uršič se je tudi še mlad pridružil naprednemu gibanju. Zaradi protifašistične dejavnosti je bil odpuščen iz službe pri mornarici. Sodeloval je s partizanskim gibanjem. Po osvoboditvi je aktivno delal v partijskih organizacijah v Trstu.

Dvajset let mineva od njune prerane smrti, toda njun spomin živi v nas, ki smo ju poznali in cenili.

Ob izidu neke brošure

Deželno odborništvo za športno in rekreativno dejavnost je izdalo obsežno brošuro z naslovom «Ricreazione e cultura popolare - profili dei gruppi corali, folkloristici, bandistici della Aegione Friuli-Venezia Giulia».

Pobuda kot taka je hvale vredna, saj pevske zbori, folklorne in godbene skupine zaslužijo priznanje za svojo nesebično dejavnost.

Toda, žal, brošure ne moremo pohvaliti. Obžalujemo dejstvo, da so sestavljenci in izdajatelj prezrli obstoj številnih slovenskih pevskih zborov in skupin, ki aktivno delujejo v naši deželi.

V brošuri je zapisano, da so podatke o zborih, folklornih in godbenih skupinah zbrale pokrajinske uprave. Vprašujemo se: kako je mogoče, da je npr. tržaška pokrajinska uprava «ugotovila», da na Tržaškem deluje samo ŠEST pevskih zborov?

Zakaj niso omenjeni zbori: Vasilij Mirk s Proseka-Kontovela (ki se je udeležil že več pomembnih mednarodnih tekmovanj), Igo Gruden in Kraški slavček iz Nabrežine, Vesna iz Križa (ki je nastopil tudi v raznih krajih Italije), Rdeča zvezda iz Saleža, Srečko Kumar iz Velikega Repna, Tabor z Opčin, Primorec iz Trebč, Slovan iz Padrič, Slovenec iz Boršta France Prešeren iz Boljunca, Valentin Vodnik iz Doline, Tržaški partizanski pevski zbor (ki ima okrog 120 pevcev!), harmonikarski orkester Miramar, orkester Glasbene matice, otroški pevski zbor Glasbene matice iz Trsta in še nekateri drugi. Prav tako vprašujemo sestavljal-

ce, kako to, da so prezrli Sovodenjski nonet, doberdobski moški zbor prosvetnega društva Jezero, moški pevski zbor Oton Župančič iz Štandreža, mešani pevski zbor prosvetnega društva Briški grič iz Števerjana, dekliški zbor iz Sovodenj, godbo na pihala s Proseka, godbo na pihala iz Trebč in druge?

Zavračamo tudi «ugotovitev», ki je zapisana v uvodu in ki pravi, da ljudske tradicije «vengono valorizzate nella lingua friulana, nel dialetto triestino, nei dialetti di DERIVAZIONE SLOVENA e austriaca». Vprašujemo: odkod ta ugotovitev?

Ali naj mislimo, da je pri sestavljanju besedila prevladoval duh šovinizma?

Deželna sveovalca tovariša Dušan Lovriha in Mario Colli sta predložila v deželnem svetu posebno vprašanje, v katerem protestirata proti diskriminaciji številnih slovenskih zborov in godbenih skupin, zavračata že omenjeno «ugotovitev» glede «dialekta» ter poudarjata, da je ta «ugotovitev» poniževalna in žaljiva, saj zbori gojijo slovenski knjižni jezik.

ŠOLA GLASBENE MATICE - TRST

Vpisovanje v glasbeno šolo traja do 15.9.1973 dnevno od 10. do 12. ure v pisarni Glasbene matice - ul. R. Manna 29 (tel. 41-86-05).

Pouk se prične v ponedeljek 17.9.1973.

STALNO SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU vas tudi letos, kot vsako leto osorej, vljudo in prijateljsko vabi k vpisu ABONMAJA za sezono 1973-74

REPERTOAR

1. A.P. Čehov: ČESNJEV VRT
2. Bevk-Grabnar: KAPLAN MARTIN ČEDERMAC
3. E. de Filippo: BOŽIČ PRI CUPIELLOVIH
4. H. Ibsen: STRAHOVI
5. G. Feydeau: HOTEL SVOBODNIH IZMENJAV
6. GOSTOVANJE DRAME SNG IZ LJUBLJANE
7. GOSTOVANJE CELJSKEGA LJUDSKEGA GLEDALIŠČA

Vrste abonmajev

- RED A (premierski)
- RED B (prva sobota po premieri)
- RED C (prva nedelja po premieri)
- RED D (mladinski v sredo)
- RED E (mladinski v četrtek)
- RED F (okoliški - popoldanska predstava na dan praznika)
- RED G (mladinski)
- RED H (mladinski)
- RED I (mladinski)
- RED J (mladinski)

Cene abonmajev za sedem predstav

	premiera	ponovitve
Parter I.	13.500 lir	7.000 lir
Parter II.	9.500 lir	6.000 lir
Balkon	3.000 lir	3.000 lir

Za vse predstave, razen premier, tudi letos razpisujemo družinski abonma, ki omogoča družinam skupni obisk z osnovnim abonmaiem, h kateremu vsak nadaljni član doplača 2.000 lir. Mladinski abonma velja za vse sedeže in stane prav tako 2.000 lir. Po isti ceni nudimo abonma

tudi invalidom. Abonma red okoliški stane 7.000 lir.

VPISOVANJE ABONENTOV DO VKLJUČNO 22. OKTOBRA PRI GLAVNI BLAGAJNI KULTURNEGA DOMA (vsak dan od 8. do 14. ure), Ul. Petronio 4, tel. 734-265 ter od 24. septembra dalje v TRŽAŠKI KNJIGARNI, Ul. sv. Frančiška 20, tel. 61-792.

Solidarnost s čilskim ljudstvom

(Nadaljevanje s 1. strani)

no v sporočilu, ki so zlasti občutljivi za načela proletarskega internacionalizma, izražajo čilskemu ljudstvu bratsko solidarnost, istočasno pa pozivajo vse delavce in vse demokratske in antifašistične sile, naj enotno izrazijo svojo politično podporo čilskemu ljudstvu ter podro vse pobude, s katerimi bi se ta podpora izrazila.

Več tisoč tržaških demokratov, Slovencev in Italijanov, se je odzvalo pozivu Enotnega antifašističnega odbora ter v četrtek zvečer demonstriralo po mestnih ulicah. V sprevedu so nosili transparente z gesli proti fašizmu in reakciji ter z izrazi solidarnosti s čilskim ljudstvom. Na Garibaldijevem trgu je bilo zborovanje, na katerem so govorili: prof. Margherita Hack, predsednica Enotnega antifašističnega odbora, študent Sergij Kukanja, ki je govoril v slovenščini, socialistični poslanec Castiglione in sen. Vidali.

Člani kulturnega krožka «Rinascita» v Gorici so na izredni seji ostro obsodili zločine «golpistov» ter izrazili solidarnost s čilskim ljudstvom. Protestne resolucije so objavili tudi številni delavski sveti.

PRISPEVKI ZA «DELO»

Tovariš Knez Karlo iz Šempolaja, bivajoč v Devinu je ob 25-letnici poroke daroval 5.000 lir za sklad Dela.

Sedmak Rudi iz Vižovej daruje 3.000 lir za Delo.

V počastitev spomina matere tovariša Maria Collija daruje družina Kodrič iz Trsta 10.000 lir za sklad Dela.

V počastitev spomina Franca Bolčina ob 20-letnici njegove tragične smrti darujejo žena Ivanka in otroka 2.500 lir za sklad «Dela» in 2.500 za partizanski spomeni v Križu.

DELO

glasilo KPI za slov. narod. manjšino
Direktor Marija Bernetič
Ureja uredniški odbor
Odgovorni urednik:
Anton Mirko Kapelj
Uredništvo in uprava: Trst, Ul. Capitolina, 3 - telef. 744-046 - 744-047
Dopisništvo v Gorici: Ul. Locchi, 2
Letna naročnina 1.000 lir
Poštni tekoči račun: Tst 11/7000
Tisk: Tiskarna Riva, Trst, Ul. Torrebianca 12.